

ปรัชญา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิต
ของอาณาจักรล้านช้าง
**Philosophy Arts Culture Tradition and the Way of Life of
Lanchang Linkingdom**

จักรพรรณ วงศ์พรพวัน¹ และ สาริกา ไสวงาม²

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

Chakkapan Wongpornpavan¹ and Sariga Sawaingam²

Mahachulalongkornrajavidyalaya, KhonKaen Campus, Thailand

Corresponding Author; Email: chakkapan.wong.@mcu.ac.th.

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง ปรัชญา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของอาณาจักรล้านช้าง มีวัตถุประสงค์ 3 ข้อ คือ 1) เพื่อศึกษาปรัชญาของอาณาจักรล้านช้าง 2) เพื่อศึกษา ศิลปะ วัฒนธรรม และประเพณีของอาณาจักรล้านช้าง 3) เพื่อศึกษาวิถีชีวิตของอาณาจักร ล้านช้าง

ผลการวิจัย พบว่า

แนวคิดทางปรัชญาของอาณาจักรล้านช้างเป็นระบบแนวคิดแบบพหุนิยมหรือพหุ วัฒนธรรม คือการผสมผสานแนวความคิดระหว่างวิญญูณ (ผี) พราหมณ์ และพุทธศาสนา เข้าด้วยกัน แนวคิดเรื่องวิญญูณเป็นแนวคิดดั้งเดิมของอาณาจักรล้านช้าง ส่วนพราหมณ์ และพุทธศาสนาเป็นแนวคิดที่เข้ามาทีหลัง จากนั้นชาวล้านช้างได้นำเอาแนวคิดทั้งสามระบบ นี้มาผสมผสานกันอย่างกลมกลืน ซึ่งแนวคิดทั้งสามระบบนี้จะปรากฏอยู่ในรูปแบบของ ประเพณีหรือพิธีกรรมต่างๆ ของคนล้านช้าง แต่แนวคิดที่มีอิทธิพลมากที่สุดต่อสังคมล้านช้าง

* ได้รับบทความ: 11 พฤศจิกายน 2562; แก้ไขบทความ: 25 ธันวาคม 2562; ตอรับตีพิมพ์: 26 ธันวาคม 2562

Received: November 11, 2019; Revised: December 25, 2019; Accepted: December 26, 2019

คือพุทธศาสนา แนวคิดทางพุทธศาสนาได้ยิ่งลึกลงจิตใจของชาวล้านช้างจนกลายเป็นวิถีชีวิตของอาณาจักรล้านช้าง ซึ่งจะแสดงออกในลักษณะของศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีการดำเนินชีวิตของอาณาจักรล้านช้าง

บ่อเกิดของศิลปะ วัฒนธรรม และประเพณีของอาณาจักรล้านช้างมาจากแนวคิดทางปรัชญาของคนล้านช้าง โดยเฉพาะคติทางพุทธศาสนานั้นถือว่ามีอิทธิพลต่อศิลปะต่างๆ มากทั้งทางด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรม เรียกว่า พุทธศิลป์ล้านช้าง ส่วนทางวัฒนธรรมของอาณาจักรล้านช้างนั้นมีทั้งส่วนที่เป็นวัฒนธรรมทางวัตถุ วัฒนธรรมทางคตินิยม วัฒนธรรมทางเนติธรรม และวัฒนธรรมทางสังคม ซึ่งวัฒนธรรมเหล่านี้จะแสดงออกในรูปแบบของประเพณีล้านช้าง เรียกว่า ฮีตสิบสอง หรือประเพณีสิบสองเดือน ซึ่งเป็นประเพณีที่ชาวล้านช้างได้ปฏิบัติสืบต่อกันมาในโอกาสต่างๆ ทั้งสิบสองเดือนของแต่ละปี เป็นประเพณีที่แสดงออกตามคติทางพุทธศาสนา และบางประเพณีมีการผสมผสานพิธีกรรมที่เกี่ยวกับเรื่องวิญญาน พราหมณ์ และพุทธศาสนาเข้าด้วยกัน

วิถีชีวิตของอาณาจักรล้านช้าง ได้ยึดถือปฏิบัติตามแนวคิดหรือจารีตที่บรรพบุรุษรุ่นก่อนได้จัดระบบไว้ดีแล้ว ซึ่งข้อยึดถือปฏิบัติเหล่านั้นได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีการดำเนินชีวิตของชาวล้านช้าง โดยที่อาณาจักรล้านช้างได้แบ่งสังคมออกเป็น 2 ชนชั้นคือ ชนชั้นผู้ปกครอง และชนชั้นผู้ใต้ปกครอง ชนชั้นผู้ปกครองจะให้ความอุปถัมภ์สถาบันศาสนา โดยการทำนุบำรุงพุทธศาสนาในทุกๆ ด้าน ส่วนพระสงฆ์ก็ช่วยเหลือสังคม โดยการใช้หลักพุทธธรรมเป็นเครื่องช่วยในการสอนให้คนล้านช้างได้ประพฤติปฏิบัติในทางที่ถูกต้องดีงาม ส่วนชนชั้นผู้อยู่ใต้ปกครองจะทำหน้าที่ผลิตผลทางการเกษตร นอกจากนี้อาณาจักรล้านช้างยังได้กำหนดกรอบให้ชาวล้านช้างได้มีวิถีชีวิตเป็นไปในแนวเดียวกัน 3 แนวทางคือ วิถีชีวิตทางด้านศาสนา วิถีชีวิตทางด้านกฎหมาย และวิถีชีวิตทางด้านตำนานและวรรณกรรม ซึ่งทั้ง 3 แนวทางนี้ถือว่าการกำหนดกรอบให้ชาวล้านช้างได้ใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติร่วมกัน

คำสำคัญ: ปรัชญา; ศิลปะ; วัฒนธรรม; ประเพณี; วิถีชีวิต; อาณาจักรล้านช้าง

Abstract

The research paper “Philosophy Arts Culture Tradition and the Way of Life of Lanchang Kingdom” had three main purposes: 1) to study the Philosophy of Lanchang kingdom 2) to study the Arts Culture and Tradition of Lanchang kingdom 3) to study the Way of Life of Lanchang kingdom

The research results were as follows:

The philosophical concepts of the Lanchang kingdom was the pluralistic or multicultural concepts system, as a combination of ideas between spirits (ghosts), Brahmin and Buddhism together. The spirit is the original concepts of the Lanchang Kingdom, while Brahman and Buddhism come later, from then, the Lanchang people brought these three systems together harmoniously. In which these three systems appear in the form of traditions or rituals of the Lanchang people. But the concepts that has the most influence on the Lanchang society is Buddhism. The concepts of Buddhism has deepened the minds of the Lanchang people, until it became a way of life of the Lanchang kingdom, which appears in the style of art, culture, tradition and lifestyle of the Lanchang Kingdom.

The origins of the art, culture and traditions of the Lanchang Kingdom came from the philosophical concepts of the Lanchang people. Especially the Buddhist concepts that is considered to have an influence on various arts in terms of architecture, sculpture and painting, called the Buddhist arts of Lanchang. The cultural parts of the Lanchang kingdom was a material culture, moral culture, legal culture and social culture, in which these cultures were expressed in the form of the Lanchang tradition, called the Heat Sipsong or Twelve months tradition, which is a tradition that the Lanchang people carry on in various occasions both twelve months of each years, it was a tradition that expressed in accordance with Buddhist principles, and some traditions have a combination of rituals related to spirits (ghosts), Brahminism and Buddhism.

The life of Lanchang Kingdom is based on the concepts or traditions that the predecessors of the ancestors have well organized. These guidelines have become part of the way of life of the Lanchang people. The Kingdom of Lanchang has divided the society into 2 classes: the ruling class (kings) and class under rule. The ruling class will sponsor religious institutions by promoting Buddhism in all aspects. The monks help the society by using Buddhist principles as a help to teach the Lanchang people to behave in the right way. While those under the rule will act as agricultural products. In addition, the Lanchang Kingdom has set the framework for the Lanchang people to have a harmonious way of life in 3 ways, as a Religious life, legal life style and the way of life in myths and literature, the these 3 guidelines were considered to set the framework for the Lanchang people to use as a guideline for conducting together.

Keywords: Philosophy; Concepts; Arts; Culture; Tradition; Way of Life;
Lanchang Kingdom

บทนำ

อาณาจักรล้านช้าง หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า กรุงศรีสัตนาคนหุต เป็นอาณาจักรที่มีความสำคัญและเจริญรุ่งเรืองทางด้านปรัชญา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิต อาณาจักรหนึ่งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มาตั้งแต่สมัยโบราณ ตามพงศาวดารลาวได้กล่าวถึงการก่อตั้งอาณาจักรล้านช้างไว้ว่า อาณาจักรล้านช้างเริ่มก่อตั้งขึ้นเมื่อขุนลอได้นำกองทัพเข้าตีเมืองขวา (เมืองหลวงพระบาง) ได้จากขุนกังวานแล้วพระองค์ได้ทรงสถาปนาเมืองขวาขึ้นเป็นราชธานีของล้านช้างเมื่อปี ค.ศ. 757 ต่อมาได้ทรงเปลี่ยนชื่อเมืองจากเมืองขวามาเป็น “เมืองเชียงทอง” ตั้งแต่นั้นมาชนชาติลาวก็อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในดินแดนล้านช้างกันมากขึ้น ซึ่งภายหลังจากรัชกาลขุนลอ อาณาจักรล้านช้างก็ได้มีกษัตริย์ปกครองต่อมาอีกหลายพระองค์ จนกระทั่งมาถึงสมัยของพระเจ้าฟ้างุ้ม (ค.ศ. 1353-1373) ซึ่งถือได้ว่าเป็นระยะที่อาณาจักรล้านช้างมีการขยายอาณาเขตแผ่อิทธิพลออกไปอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะในปี พ.ศ. 1904 ได้ขยายอาณาเขตออกไปจนสามารถครอบคลุมดินแดนต่างๆ ไปได้ ซึ่งปัจจุบันก็คือพื้นที่ของประเทศไทย และดินแดนบางส่วนในภาคอีสานของประเทศไทยปัจจุบันก็ได้ถูกผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรล้านช้าง โดยมีอำนาจปกครองดินแดนทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือติดกับอาณาจักรอยุธยาจากดงพระยาไฟถึงเมืองนครไท ทิศตะวันออกเฉียงใต้ติดดินแดนเขมรถึงแก่งสี่ผี ทิศตะวันตกติดกับดินแดนล้านนาตั้งแต่ผาไดลงมา และทิศเหนือติดประเทศจีนนับตั้งแต่เมืองยูนใต้-ยูนเหนือลงมา (Thongsueb Suphamark, 1985 : 33) อาณาจักรล้านช้าง ตั้งอยู่ในแถบลุ่มแม่น้ำโขง มีอาณาเขตอยู่ในบริเวณประเทศไทยทั้งหมดตลอดจนภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย โดยมีความเจริญรุ่งเรืองทั้งการเมืองการปกครอง ด้านศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนพระพุทธศาสนาที่มีพัฒนาการเคียงคู่มาร่วมกันอาณาจักรอื่นๆ ไกล่เคียง ทั้งล้านนา สยาม พม่า และเขมร การปกครองของอาณาจักรล้านช้างก็ซึ่งก็มีทั้งความรุ่งเรืองสลับกับความร่วงโรยต่อมาหลายสมัย แต่ยุคที่นับได้ว่าเป็นยุคทองของอาณาจักรล้านช้างคือรัชสมัยของพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช (ค.ศ. 1548-1571) และรัชสมัยพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช (ค.ศ. 1638-1695) หลังจากนั้นอาณาจักรลาวก็เสื่อมอำนาจลงและแตกแยกเป็น 3 ราชอาณาจักร และในปี ค.ศ. 1778 ทั้ง 3 อาณาจักรก็ได้สูญเสียเอกราชแก่สยามประเทศในที่สุด (Wikipedia, the free encyclopedia, 2018: online)

สภาพสังคมของอาณาจักรล้านช้างก่อนที่พุทธศาสนาจะเริ่มเข้ามาเผยแผ่นั้นมีการนับถือสิ่งเหนือธรรมชาติ เช่น ผีแถน ผีฟ้า ผีบรรพบุรุษ เป็นต้น ต่อมามีการรับเอาพุทธ

ศาสนาเผยแผ่ทำให้ฝ่ายอาณาจักรโดยพระมหากษัตริย์ใช้วิธีการปกครองโดยนำหลักธรรมทางพุทธศาสนาเป็นหลักปฏิบัติทำหน้าที่เหมือนสัญญาประชาคม ใช้ควบคุมความประพฤติของคนในสังคมโดยปริยาย ในยุคล้านช้างหลักธรรมทางพุทธศาสนาถือได้ว่ามีอิทธิพลต่อความเชื่อของชาวพุทธมากยิ่งขึ้นกว่ากฎหมายของราชอาณาจักร จึงเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้พระมหากษัตริย์แห่งล้านช้างต้องให้ความสำคัญกับสถาบันทางพุทธศาสนา และมีความสนพระทัยในการบำรุงพุทธศาสนาอย่างมาก จะเห็นได้จากที่พระมหากษัตริย์ในสมัยนั้นได้พระราชทานที่ดินสร้างวัด อุทิศนาจังหัน ผู้คนในเขตนาจังหันให้เสียส่วยอากรบำรุงวัดแทนการเสียส่วยอากรต่อรัฐ รวมทั้งการอุทิศคนจำนวนมากเป็นข้าพระโยมสงฆ์ หรือให้ข้าโอกาส (PhrakhruPhatrasiriwut (Witthaya Siriphattho/Thiengtham, 2013 : 2) นี้แสดงให้เห็นว่า พุทธศาสนาได้เข้ามาเสริมสร้างทางจิตใจแล้ว ยังมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาระบบการปกครองของอาณาจักรล้านช้างด้วย เหตุนี้จึงทำให้อาณาจักรล้านช้างเจริญไปด้วยแนวคิดทางด้านปรัชญา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาแทบทั้งสิ้น หรือที่เรียกในภาพรวมว่า “ศิลปวัฒนธรรม” ของอาณาจักรล้านช้าง ที่มีความสัมพันธ์ระหว่างไทย-ลาวในฐานะที่เป็นบ้านพี่เมืองน้องที่มีความผูกพันทางด้านวัฒนธรรมมาอย่างยาวนาน

อย่างก็ตาม อาณาจักรล้านช้างแม้จะเป็นอาณาจักรที่มีความยิ่งใหญ่มาก่อน แต่องค์ความรู้เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมดังกล่าวนี้ มีผู้สนใจศึกษาและเผยแพร่้อยมาก ส่วนมากจะเป็นการศึกษาโดยภาพรวมของอาณาจักรล้านช้างที่เน้นในเรื่องของประวัติศาสตร์ การปกครอง และสืบความเป็นมาของชาติลาว แต่ไม่ได้เน้นศึกษาสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นอาณาจักรล้านช้างจริงๆ จึงทำให้องค์ความรู้เกี่ยวกับปรัชญา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของอาณาจักรล้านช้างขาดการศึกษาอย่างต่อเนื่องและทำให้คนรุ่นหลังมองไม่เห็นคุณค่าและความสำคัญของอาณาจักรล้านช้างในส่วนที่บ่งบอกถึงความเป็นล้านช้างจริงๆ ทั้งๆ ที่คนรุ่นหลังได้สืบทอดศิลปวัฒนธรรมแบบล้านช้างเรื่อยมาจนกระทั่งยุคปัจจุบัน

ผู้วิจัยเห็นว่า การศึกษาเรื่องศิลปวัฒนธรรมของอาณาจักรล้านช้างนั้น ควรศึกษาในส่วนที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นอาณาจักรล้านช้างอย่างแท้จริง เพราะองค์ความรู้ในส่วนนี้มีผู้สนใจศึกษาและเผยแพร่้อยมาก ทั้งที่เป็นส่วนที่แสดงให้เห็นถึงคุณค่าและความสำคัญของอาณาจักรล้านช้าง ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการวิจัยเรื่อง ปรัชญา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของอาณาจักรล้านช้าง เพื่อจะได้นำองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยมา

เผยแพร่ให้คนรุ่นหลังหรือผู้ที่สนใจทั่วไปได้ศึกษาเรียนรู้ และทำความเข้าใจว่า อาณาจักรล้านช้างมีความเชื่อมโยงกับกับปัจจุบันอย่างไร และที่สำคัญแสดงได้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างไทย-ลาวในฐานะที่เป็นบ้านพี่เมืองน้องที่มีความผูกพันทางด้านวัฒนธรรมมาอย่างยาวนาน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปรัชญาของอาณาจักรล้านช้าง
2. เพื่อศึกษาศิลปะ วัฒนธรรม และประเพณีของอาณาจักรล้านช้าง
3. เพื่อศึกษาวิถีชีวิตของอาณาจักรล้านช้าง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่ศึกษาเกี่ยวกับ ปรัชญา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของอาณาจักรล้านช้าง ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามขั้นตอน ดังนี้

1. ศึกษาเชิงเอกสาร (Documentary Research) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง เช่น พระไตรปิฎก พงศาวดาร ตำรา หนังสือ รายงานการวิจัย รวมไปถึงเอกสารต่างๆ ที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นมา แนวคิด หลักการ บริบทของอาณาจักรล้านช้างด้านศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของอาณาจักรล้านช้าง

2. กลุ่มเป้าหมาย และผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยภาคสนามนั้น ผู้วิจัยได้ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (Depth Interview) และการสังเกต โดยกำหนดกลุ่มเป้าหมายคือประชากรที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย 2 ประเทศ คือไทย และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยลงพื้นที่เก็บข้อมูลที่ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว 2 แห่ง คือนครหลวงเวียงจันทน์ และนครหลวงพระบาง และที่ประเทศไทย 2 แห่ง คือจังหวัดนครพนม และจังหวัดเลย รวมประชากรผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 30 รูป/คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบ่งออกเป็น 4 ส่วน ประกอบด้วย ส่วนที่ 1 ข้อมูลโดยทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ ประกอบด้วยเพศ การศึกษา และตำแหน่งงาน ส่วนที่ 2 แบบสัมภาษณ์ที่เกี่ยวกับปรัชญา หรือแนวคิดของอาณาจักรล้านช้าง

ส่วนที่ 3 แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีของอาณาจักรล้านช้าง และ
ส่วนที่ 4 แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับวิถีชีวิตของอาณาจักรล้านช้าง มีลักษณะเป็นเชิงพรรณนา
วิเคราะห์

4. การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือแบบสัมภาษณ์ โดยเลือกจากกลุ่มเป้าหมายซึ่ง
มีเกณฑ์ในการคัดเลือกคือ การเลือกแบบเจาะจง โดยการเลือกจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับ
งานวิจัยจำนวน 30 รูป/คน โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 เลือกแบบเจาะจง
(Purposive Sampling) เป็นกลุ่มของพระสงฆ์และคฤหัสถ์ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยโดยตรง
ทั้ง 2 ประเทศ จำนวน 10 รูป/คน และกลุ่มที่ 2 เลือกแบบสุ่มตัวอย่าง ได้แก่ กลุ่มประชากร
ที่อยู่ในพื้นที่งานวิจัยทั้ง 2 ประเทศ จำนวน 29 รูป/คน

5. การสร้างแบบสัมภาษณ์ มีขั้นตอนดังนี้ 1) ศึกษาแนวคิด เอกสาร และงานวิจัยที่
เกี่ยวข้องตามวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดในการวิจัยเกี่ยวกับปรัชญา ศิลปะ วัฒนธรรม
ประเพณี และวิถีชีวิตของอาณาจักรล้านช้าง เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบ
สัมภาษณ์ 2) ข้อมูลที่ได้มาจากขั้นตอนที่ 1 นำมาเป็นประเด็นคำถามแบบสัมภาษณ์ แล้ว
นำเสนอที่ปรึกษาโครงการวิจัย เพื่อพิจารณาและให้ข้อเสนอแนะ และ 3) ปรับปรุงแบบ
สัมภาษณ์ตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ และที่ปรึกษางานวิจัยก่อนนำไปเก็บข้อมูล

6. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้ 1) นำหนังสือจาก
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ถึงผู้ให้ข้อมูลหลักเพื่อขอ
อนุญาตการใช้พื้นที่ศึกษาข้อมูลงานวิจัยและสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูล 2) สร้างความสัมพันธ์
กับผู้ให้ข้อมูลหลัก และกลุ่มเป้าหมาย พบปะพูดคุยเพื่อสร้างความคุ้นเคย แจ้งวัตถุประสงค์
ในการเก็บรวบรวมข้อมูล 3) กำหนดนัดหมายวันเวลาที่จะดำเนินการสัมภาษณ์ที่แน่นอน
เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายได้เตรียมตัวและเตรียมเอกสารที่เกี่ยวข้องในการเก็บรวบรวมข้อมูล และ
4) ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้ให้ข้อมูล
หลัก และกลุ่มเป้าหมายอื่นๆ โดยใช้วิธีบันทึกเทป จดบันทึก และการสนทนา

7. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ โดยใช้
การตีความ และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา (Descriptive analysis) ตามหลักอุปนัย
วิธี (Inductive method) โดยการนำเอาข้อมูลที่ได้ทั้งเอกสาร และภาคสนามมาสรุป
วิเคราะห์ เรียบเรียงเป็นเนื้อหางานวิจัยตามวัตถุประสงค์ทั้ง 3 ข้อหลักนั้น แล้วนำมาเสนอ
ด้วยวิธีพรรณนาเชิงวิเคราะห์

8. ชั้นเรียบเรียงข้อมูล ผู้วิจัยได้เรียบเรียงข้อมูล ดังนี้ 1) เรียบเรียงข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ 2) จัดระเบียบข้อมูลตามขั้นตอนก่อนหลังที่ได้มา และ 3) สรุป อภิปรายผล และเสนอแนะ

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัย ดังนี้

1. อาณาจักรล้านช้าง มีแนวคิดแบบผสมผสานระหว่างวิญญาณ พราหมณ์ และพุทธแทรกอยู่ในวิถีการดำเนินชีวิตของคนในอาณาจักรล้านช้าง กล่าวคือก่อนที่พุทธศาสนาจะเข้ามาเผยแผ่ในอาณาจักรล้านช้างนั้น ชาวล้านช้างได้มีการนับถือวิญญาณ หรือผีต่างๆ อยู่ก่อนแล้ว จากนั้นก็มีศาสนาพราหมณ์เข้ามาเผยแผ่ ระบบแนวความคิดของคนล้านช้างจึงได้มีการขยายตัวเป็นความคิดแบบวิญญาณนิยม พราหมณ์ หรือผีพราหมณ์ และเมื่อพุทธศาสนาเข้ามาเผยแผ่ต่อจากนั้นระบบแนวความคิดของคนในอาณาจักรล้านช้างจึงมีลักษณะเป็นแนวคิดแบบผสมผสานแนวคิดทั้ง 3 ระบบเข้าด้วยกัน นั่นคือเรื่องของวิญญาณ(ผี) พราหมณ์ และพุทธศาสนา แนวความคิดและวิถีปฏิบัติเช่นนี้จะเห็นได้จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลโดยการสังเกตและสัมภาษณ์ประชาชนในพื้นที่งานวิจัยทั้งที่นครหลวงพระบาง เวียงจันทน์ ประเทศสาธารณประชาธิปไตยประชาชนลาว และจังหวัดเลย นครพนม ของประเทศไทย จะพบได้ว่าระบบแนวความคิดที่ผสมผสานอยู่ด้วยกันทั้งเรื่องของวิญญาณ (ผี) พราหมณ์ และพุทธศาสนา และค่อนข้างจะมีความกลมกลืนกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน ไม่มีความขัดแย้งกัน ตรงกันข้ามกลับเป็นการเสริมซึ่งกันและกันมากกว่า กล่าวคือในแต่ละประเพณีที่มีการจัดกิจกรรมขึ้นในสังคมชาวบ้านนั้นจะมีการจัดความสำคัญและหน้าที่ของคนในการปฏิบัติ มีหมอขวัญทำพิธีทางพราหมณ์ มีหมอธรรม หมอส่อง หมอลำ ผีฟ้าทำพิธีทางผี มีพระสงฆ์ทำพิธีกรรมทางพุทธศาสนาในงานบุญประเพณีต่างๆ นี่แสดงให้เห็นถึงการผสมผสานระหว่างแนวคิดทั้งสามที่กล่าวมา เช่น งานบุญบั้งไฟทางภาคอีสานของไทย หรือที่ สปป.ลาวซึ่งเป็นพิธีกรรมขอฝนจากพระยาแถน พิธีกรรมนี้จะเริ่มจากวัด มีการนำบั้งไฟไปไว้ที่วัด มีพิธีซึ่งพระสงฆ์ พราหมณ์ และชาวบ้านทำร่วมกัน ซึ่งโดยปกติแล้ว พระสงฆ์จะไม่ร่วมพิธีกรรมเกี่ยวกับผี แต่มีหลายหมู่บ้านที่มีเรือผีและศาลพระภูมิในบริเวณวัด แต่อยู่นอกอุโบสถ ซึ่งถือว่าเป็นสถานที่เคารพสักการะสูงสุดในทางพุทธศาสนา นอกจากนี้ยังมีอีกหลายประเพณีที่แสดงให้เห็นว่า ระบบแนวคิดแบบผสมผสานระหว่างวิญญาณ พราหมณ์ และพุทธ ได้แทรกอยู่ด้วยกันอย่าง

กลมกลืนจนแทบจะแยกไม่ออกว่ามีความแตกต่างกันอย่างไร ซึ่งจะเห็นได้ว่าในแต่ละบ้าน รวมไปถึงที่ตั้งของสำนักต่างๆ ของภาครัฐและเอกชนทั้งในประเทศไทยและลาวนั้น มักจะมีการตั้งศาลพระภูมิไว้เคารพกราบไหว้บูชาเพื่อความเป็นสิริมงคลในชีวิตและทรัพย์สิน ดังนั้นระบบแนวความคิดทางปรัชญาของอาณาจักรล้านช้างจึงจัดอยู่ในประเภทพหุนิยม (Pluralism) หรือพหุวัฒนธรรม (Multiculturalism)

2. บ่อเกิดของศิลปะ วัฒนธรรม และประเพณีของอาณาจักรล้านช้างมาจากแนวคิดทางปรัชญาของคนล้านช้าง โดยเฉพาะคติทางพุทธศาสนานั้นถือว่ามีอิทธิพลต่อศิลปะต่างๆ มากทั้งทางด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรม เรียกว่า พุทธศิลป์ล้านช้าง ส่วนทางวัฒนธรรมของอาณาจักรล้านช้างนั้นมีทั้งส่วนที่เป็นวัฒนธรรมทางวัตถุ วัฒนธรรมทางคตินิยม วัฒนธรรมทางเนติธรรม และวัฒนธรรมทางสังคม ซึ่งวัฒนธรรมเหล่านี้จะแสดงออกในรูปแบบของประเพณีล้านช้าง เรียกว่า ฮีตสิบสอง หรือประเพณีสิบสองเดือน ซึ่งเป็นประเพณีที่ชาวล้านช้างได้ปฏิบัติสืบทอดกันมาในโอกาสต่างๆ ทั้งสิบสองเดือนของแต่ละปี เป็นประเพณีที่แสดงออกตามคติทางพุทธศาสนา และบางประเพณีมีการผสมผสานพิธีกรรมที่เกี่ยวกับเรื่องวิญญูณ พราหมณ์ และพุทธศาสนาเข้าด้วยกันเช่น ประเพณีบุญฮีตสิบสองของคนล้านช้างบางประเพณีอาจมีจุดมุ่งหมายแนวคิดหรือความเชื่อที่ต่างกัน เช่น การเซ่นไหว้ในเรื่องของวิญญูณ (ผี) พญาแถน พญานาค หรืออำนาจเหนือธรรมชาติที่แฝงอยู่ในพิธีกรรมนั้นๆ ในแต่ละเดือน

3. วิถีชีวิตของคนในอาณาจักรล้านช้างมีการกำหนดแบบแผนและกติกาทางสังคมในการอยู่ร่วมกันกับความหลากหลายชนชาติ แม้ว่าชาวล้านช้างจะมีการจัดชั้นระหว่างผู้ปกครองกับผู้ใต้ปกครองก็ตาม แต่ชนชั้นผู้ปกครองก็ไม่ได้ทอดทิ้งยังมีการดูแลเอาใจใส่ในฐานะผู้อยู่ใต้ปกครอง เพราะคนชั้นล่างหรือไพร่ก็คือพลเมืองทั่วไป ซึ่งชนชั้นผู้ปกครองจะต้องอาศัยคนกลุ่มในการผลิตผลทางการเกษตร และยังอาศัยในการทำศึกสงครามด้วย อีกอย่างหนึ่ง รูปแบบของการปกครอง รวมไปถึงการบัญญัติกฎหมายนั้น อาณาจักรล้านช้างได้อิงอาศัยหลักธรรมวินัยในทางพุทธศาสนาเป็นหลัก จึงทำให้รูปแบบของการปกครองค่อนข้างจะเป็นธรรม ปราศจากการกดขี่ใดๆ ทั้งสิ้น คนล้านช้างจึงมีวิถีชีวิตแบบเรียบง่าย และชอบในเรื่องของสันตนาการร่วมกัน ดังจะเห็นได้ว่า วิธีการดำเนินชีวิตของชาวล้านช้างจะเกี่ยวข้องกับประเพณีบุญต่างๆ ตลอดทั้งปี นั่นคือภายในสิบสองเดือนจะมีบุญประเพณีทุกเดือน ซึ่งประเพณีในแต่ละเดือนนั้นก็ล้วนเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา จึงอาจกล่าวได้ว่าคนล้านช้างมีวิถี

ชีวิตผูกพันอยู่กับพุทธศาสนาตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย ดังนั้นหลักคำสอนในทางพุทธศาสนาจึงเป็นเครื่องกำหนดวิถีชีวิตของคนล้านช้างให้มีการประพฤติปฏิบัติเป็นไปในทางเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของศาสนา กฎหมาย และการใช้ชีวิตในทางสังคมก็ตาม ล้วนกำหนดมาจากคติทางพุทธศาสนาทั้งสิ้น

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ปรัชญา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของอาณาจักรล้านช้าง” เป็นการวิจัยเพื่อแสดงให้เห็นความเป็นมาและการพัฒนาความเจริญรุ่งเรืองทั้งทางด้านศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของคนในอาณาจักรล้านช้าง ทั้งนี้ก็เพราะว่าอาณาจักรล้านช้างเป็นอาณาจักรที่มีความยิ่งใหญ่อาณาจักรหนึ่งในอุษาคเนย์ โดยเฉพาะในรัชสมัยพระเจ้าฟ้ารัม ซึ่งเป็นระยะที่อาณาจักรล้านช้างได้ขยายขอบเขตแผ่อิทธิพลไปไกลจนสามารถผนวกดินแดนภาคอีสานของไทยในปัจจุบันเข้าเป็นดินแดนของอาณาจักรล้านช้าง ดังนั้นอีสานหรือภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยจึงถือว่าเป็นดินแดนส่วนหนึ่งของอาณาจักรล้านช้าง ซึ่งมีจุดศูนย์กลางอยู่ที่นครหลวงพระบาง คนอีสานกับคนลาวจึงเป็นคนชนชาติเดียวกันมาก่อน เพียงแต่ว่าภายหลังได้มีการแบ่งเขตแดนประเทศกัน จึงทำให้คนทั้งสองชนชาตินี้กลายเป็นชนชาติไทยอีสานและชนชาติลาวในปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม อาณาจักรล้านช้างในอดีตนั้นได้พัฒนาขีดความสามารถหลายๆ ด้านดังที่กล่าวมา แสดงให้เห็นว่าชาวล้านช้างได้ใช้แนวความคิดทางปรัชญา หรือภูมิปัญญาในการพัฒนาชาติตน ซึ่งในงานวิจัยนี้พบว่า อาณาจักรล้านช้างได้ใช้ระบบแนวความคิดดั้งเดิมของตนคือความเชื่อเรื่องวิญญาณหรือผีต่างๆ มีผีฟ้าแถน เป็นต้น และแนวความคิดใหม่ที่เข้ามาทีหลังคือศาสนาพราหมณ์ และพุทธศาสนา ซึ่งตรงกับพระครูภัทรสิริวุฒิ (วิทยา สิริภทโท/เทียงธรรม) Phrakhru Phatrasiriwut (Witthaya Siriphattho/Thietham) (2013) ได้ทำสารคดีนิพนธ์เรื่องศึกษาพัฒนาการและอิทธิพลของพระพุทธศาสนาในสังคมล้านช้าง พบว่า สภาพสังคมของอาณาจักรล้านช้างก่อนที่พุทธศาสนาจะเริ่มเข้ามาเผยแผ่นั้นมีการนับถือสิ่งเหนือธรรมชาติ เช่น ผีแถน ผีฟ้า ผีบรรพบุรุษ เป็นต้น ต่อมา มีการรับเอาพุทธศาสนามาเผยแผ่ทำให้ฝ่ายอาณาจักรโดยพระมหากษัตริย์ใช้วิธีการปกครองโดยนำหลักธรรมทางพุทธศาสนามาเป็นหลักปฏิบัติทำหน้าที่เหมือนสัญญาประชาคม ใช้ควบคุมความประพฤติของคนในสังคมโดยปริยายในยุคล้านช้างหลักธรรมทางพุทธศาสนาถือได้ว่ามีอิทธิพลต่อความเชื่อของชาวพุทธมากยิ่งขึ้น

กฎหมายของราชอาณาจักร จึงเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้พระมหากษัตริย์แห่งล้านช้างได้ให้ความสำคัญกับสถาบันทางพุทธศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับ พระสมศักดิ์ ปิยธมโม/อินทเสน Phra Somsak Piyathammo/Inthasan (2000) ได้ทำวิจัยเรื่อง อิทธิพลของพระพุทธรูปที่มีต่อสังคมลาวในแขวงจำปาศักดิ์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่งก็พบว่า เดิมประชาชนลาวมีความเชื่อและนับถือภูตผี วิญญาณ สิ่งเหนือธรรมชาติ แต่ต่อมาเมื่อพระพุทธรูปได้เผยแผ่เข้ามา ประชาชนลาวได้ยึดหลักพระธรรมคำสอนของพระพุทธรูปเป็นวิถีดำเนินชีวิต จนกระทั่งทำให้พระพุทธรูปได้เจริญงอกงามไปตามลำดับ แต่ขณะเดียวกัน เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการบริหารประเทศชาติ ทั้งทางด้านการเมือง สังคม และเศรษฐกิจ พระพุทธรูปก็เปลี่ยนไปตามบริบทนั้นๆ บางครั้งเมื่อการเมืองมีความสงบลง ประเทศชาติมีความเจริญ พระพุทธรูปก็ได้รับการสนับสนุนส่งเสริม ดังจะเห็นได้ว่า พระมหากษัตริย์ล้านช้างโดยเริ่มตั้งแต่รัชสมัยของพระเจ้าฟ้างุ้มเป็นต้นมา ทุกพระองค์ล้วนนับถือพุทธศาสนา ทรงทำหน้าที่เป็นพุทธมามกะ อุปถัมภ์ ทำนุบำรุงพุทธศาสนาในด้านต่างๆ มากมาย ดังงานวิจัยของไกรฤกษ์ ศิลาคม Krairoek Silakhom (2017: 151-186) ที่ได้ศึกษาเรื่อง พระเจ้าไชยเชษฐาธิราช: โปธิษัตรีกับการทำนุบำรุงพระพุทธรูปที่สองฝั่งโขง พบว่า พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชเป็นกษัตริย์ลาวพระองค์หนึ่งที่มีบทบาทสำคัญต่อการทำนุบำรุงพระพุทธรูปในแถบลุ่มแม่น้ำโขง พระองค์ทรงมีหาปณิธานต่อพุทธภูมิตามคติคำสอนทางพระพุทธศาสนา อันเป็นแรงจูงใจให้พระองค์ทรงบำเพ็ญบารมี 10 ประการอย่างยิ่งยวด และได้ส่งผลอย่างสำคัญที่ทำให้พระพุทธรูปในแถบสองฝั่งแม่น้ำโขงเจริญรุ่งเรือง พระองค์ทรงอุปถัมภ์การสร้างวัด การสร้างพระพุทธรูป การบูรณะพระธาตุที่สำคัญไว้เป็นจำนวนมาก โดยร່องรอยหลักฐานดังกล่าวปรากฏทั้งที่เมืองหลวงพระบาง เมืองเวียงจันทน์ และภาคอีสานตอนบนของไทยคือ จังหวัดหนองคาย บึงกาฬ หนองบัวลำภู เลย สกลนคร นครพนม และอุดรธานี เป็นต้น จากที่กล่าวมานี้แสดงให้เห็นว่าอาณาจักรล้านช้างได้นำเอาแนวความคิดดั้งเดิมและแนวความคิดใหม่มาผสมผสานเข้ากันจนกลายเป็นระบบความคิดทางปรัชญาของคนล้านช้าง ซึ่งเป็นแบบพหุนิยมหรือพหุวัฒนธรรมคือการนำเอาความคิดเรื่อง ผี พราหมณ์ และพุทธศาสนา มาผสมผสานกันอย่างกลมกลืน อย่างไรก็ตาม แม้คนล้านช้างจะมีระบบความคิดแบบพหุนิยมดังกล่าวนี้ แต่แนวความคิดที่อิทธิพลต่อคนล้านช้างมากที่สุดคือพุทธศาสนา หลักคำสอนในทางพุทธศาสนาได้ยังลึกลงในจิตใจของคนล้านช้างจนกระทั่งกลายเป็นวิถีชีวิตของคนล้านช้างในที่สุด ซึ่งสิ่งนี้ได้สะท้อนให้เห็น

ในรูปแบบของปรัชญาหรือแนวคิด ศิลปะ วัฒนธรรม และประเพณี รวมไปถึงวิถีการดำเนินชีวิตของชาวล้านช้างเอง ดังที่ปรากฏในงานวิจัยของสุวิน ทองปั้น Suwin Thongpan (2016) เรื่อง พุทธศิลป์ล้านช้าง : แนวคิด พัฒนาการ คุณค่าทางศิลปะและวัฒนธรรม นั้นว่า ในสังคมล้านช้างมีวัฒนธรรม ประเพณีที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา และวัฒนธรรมที่นิยมประการหนึ่งคือวัฒนธรรมการสร้างศิลปะทางพระพุทธศาสนา โดยมีวัตถุประสงค์ในการสร้างคือเพื่อใช้ประโยชน์ เพื่อการสั่งสอน เพื่อการเคารพสักการบูชา และเพื่อการดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนา ในสมัยล้านช้างนั้น การสร้างพุทธศิลป์จะมีผู้นำคือพระมหากษัตริย์ โดยพระองค์จะนำพาประชาชนในการสร้าง จนกลายมาเป็นวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมา และได้มีการพัฒนามาเป็นลำดับจนกลายเป็นเอกลักษณ์พุทธศิลป์ล้านช้าง ที่เห็นชัดเจนคือพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช พระองค์ทรงเป็นผู้นำในการสร้างพุทธศิลป์มากมาย เช่น การสร้างพระธาตุศรีสองรัก และพระธาตุหลวงเวียงจันทน์ เป็นต้น และเมื่อสร้างแล้วเสร็จก็จะเป็นการปฏิบัติต่อพระธาตุเหล่านั้น โดยการจัดงานสมโภช การทำบุญ การสักการบูชา จนกลายมาเป็นประเพณีของชาวพุทธล้านช้างสืบมาจนทุกวันนี้ ซึ่งก็สอดคล้องกับอดุล หลานวงศ์ Adun Lanwong (2018) ได้ทำวิจัยเรื่อง ศึกษาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของพุทธศิลป์ที่มีต่อชุมชนในจังหวัดขอนแก่น พบว่า พุทธศิลป์ถือว่าเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาโดยตรง เพราะเป็นสิ่งที่แสดงออกถึงศิลปะผสมผสานเข้ากับพระพุทธศาสนา สะท้อนออกมาเป็นสิ่งที่ก่อสร้างทั้งในรูปแบบสถาปัตยกรรม ปติมากรรม และจิตรกรรม ซึ่งในปัจจุบันนั้นจะเห็นได้ชัดเจนมากกว่าพุทธศิลป์นั้นได้แสดงออกมาในรูปแบบสิ่งปลูกสร้างภายในวัด เช่น อุโบสถ วิหาร กุฏิ ศาลา และเจดีย์ (พระธาตุ) เป็นต้น พุทธศิลป์ที่สร้างขึ้นจึงมีความสำคัญและทรงคุณค่า เพราะปรากฏหลักฐานทางพระพุทธศาสนาอยู่ภายใน ซึ่งทำให้คนในชุมชนนำไปประยุกต์ใช้ในวิถีชีวิตได้ หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาจึงเป็นสัญลักษณ์ที่สำคัญในการแสดงออกทางความคิดของคนล้านช้าง ซึ่งถือว่าเป็นบ่อเกิดอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ของความเป็นล้านช้าง ดังนั้นศิลปะ วัฒนธรรม และประเพณีต่างๆ ของคนล้านช้างจึงสะท้อนออกจากคติทางพระพุทธศาสนาเสียเป็นส่วนใหญ่ นอกจากสิ่งที่สะท้อนจากวิถีชีวิตของชาวล้านช้างที่มีความเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาแล้ว ยังมีแนวความคิดบางอย่างที่ยังแทรกซ้อนอยู่กับวิถีชีวิตของชาวล้านช้างคือแนวคิดเรื่องผีและพราหมณ์ ซึ่งแนวความคิดทั้งสองนี้ไม่ได้สูญสลายไปจากจิตใจของคนล้านช้างแต่อย่างใด ยังคงแทรกซ้อนอยู่กับวิถีชีวิตของคนล้านช้างที่แสดงออกมาทางด้านศิลปะ วัฒนธรรม และประเพณีต่างๆ ซึ่งจะเห็นได้ว่าคนล้านช้างมีการ

ทำพิธีกรรมเกี่ยวกับเรื่องของผี และนำพิธีกรรมของพราหมณ์บางอย่างมาปรับใช้ในงาน ประเพณี หรือจารีตต่างๆ ในสังคมล้านช้าง ดังนั้นแนวคิดเรื่องผี พราหมณ์ และพุทธศาสนา จึงยังคงมีอยู่คู่กับสังคมล้านช้าง และมีการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นมาจนถึงปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง ปรัชญา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของอาณาจักรล้านช้าง ผู้วิจัยได้พบประเด็นที่ควรเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ในส่วนข้อเสนอเชิงนโยบายนี้ ผู้วิจัยขอเสนอเป็นเชิงนโยบาย ดังนี้

1) เนื่องจากอาณาจักรล้านช้างเป็นอาณาจักรที่มีความยิ่งใหญ่ มีขอบเขตกว้างไกล และมีประวัติความเป็นมายาวนาน ดังนั้นองค์ความรู้ที่อยู่ในบริบทของอาณาจักรล้านช้างจึงมีความหลากหลาย ผู้ศึกษาเรื่องของอาณาจักรล้านช้าง จึงควรแยกศึกษาในแต่ละด้านให้ชัดเจน เพื่อจะได้เห็นบริบทขององค์ความรู้ของอาณาจักรล้านช้างในแต่ละด้านอย่างแท้จริง

2) ผู้ที่ศึกษาเกี่ยวกับอาณาจักรล้านช้างที่ผ่านมา ส่วนมากจะสนใจศึกษาเฉพาะเรื่อง ประวัติความเป็นมา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีของอาณาจักรล้านช้างเสียเป็นส่วนใหญ่ ผู้วิจัยเห็นว่าองค์ความรู้ในบริบทของอาณาจักรล้านช้างนั้นมีมากมาย จึงเสนอเป็นเชิงนโยบายว่า ควรที่จะทำการศึกษาอาณาจักรล้านช้างในบริบททางปรัชญาบ้าง เช่น แนวคิดทางอภิปรัชญาของอาณาจักรล้านช้าง, แนวคิดทางจริยศาสตร์ของอาณาจักรล้านช้าง แนวคิดทางจริยศาสตร์ของอาณาจักรล้านช้าง และแนวคิดทางสุนทรียศาสตร์ของอาณาจักรล้านช้าง เป็นต้น

3) เนื่องจากองค์ความรู้ในบริบทของอาณาจักรล้านช้างนั้น หลายอย่างมีการสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือผู้ทำการศึกษาควรเน้นถึงการอนุรักษ์เพื่อให้เป็นมรดกสืบทอดไป เพราะสิ่งที่เป็นภูมิปัญญาของคนในอาณาจักรล้านช้างนั้น ล้วนสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นชนชาติที่แสดงออกในรูปแบบของศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของคนรุ่นก่อน และได้กลายเป็นมรดกอันล้ำค่าทางวัฒนธรรมของคนในยุคปัจจุบัน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ในส่วนข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไปนั้น ผู้วิจัยขอเสนอแนะเป็นหัวข้องานวิจัยในเชิงปรัชญา ดังนี้

- 1) ศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเชิงอภิปรายของอาณาจักรล้านช้าง
- 2) การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเชิงจริยศาสตร์ของอาณาจักรล้านช้าง
- 3) การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเชิงสุนทรียศาสตร์ของอาณาจักรล้านช้าง

References

- Adun Lanwong. (2018). *An Analytical Study of Buddhist Arts Relations Towards Community in Khonkean Province*. Research Report. Buddhist Research Institute : Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Krairoek Silakhom. (2017). Krairoek Silakhom. King Xetthathirat : The Buddhist King and His Support to Buddhism along Mekong River. *Mekong Chi Mun Art and Culture Journal*, 3(1), 151-186.
- Phra Somsak Piyathammo/Inthasan. (2000). *The influence of Buddhism on Laos society in Champasak Province Lao People's Democratic Republic*. Research Report, Buddhist Research Institute : Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- PhrakhruPhatrasiriwut (Witthaya Siriphattho/Thiengtham). (2013). *Study the development and influence of Buddhism in the Lan Chang society*. Ph.D. in Buddhist Studies. Graduate School : Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Suwin Thongpan, (2016). *Buddhist Arts of Lanchang: Concept, Development, Art and Culture Value*. Research Report. Buddhist Research Institute: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Thongsueb Suphamark. (1985). *In the chronicles of Laos*. Bangkok : Teachers' Council.
- Wikipedia, the free encyclopedia. Kingdom of Lan Chang. (Online). Retrieved November 2, 2018. from : <https://th.wikipedia.org/wiki>.